

וכאילו נהנה מן ההקדש, [וכפי שיבואר בסמוך טעם הדבר]⁽¹⁸⁾.

מאי תקנתיה? ילך אצל חכם:

מקשה הגמרא: ואם ילך אצל חכם לאחר שכבר חטא מאי עביד ליה החכם, הא בזה שאכל ללא ברכה כבר עביד ליה איסורא ומה יועיל לו החכם עכשיו?

אלא אמר רבא: כונת הבריייתא היא שילך אצל חכם מעיקרא קודם שיחטא וילמדנו הלכות ברכות, כדי שלא יבוא לידי מעילה⁽¹⁹⁾.

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנהנה מן העולם הזה ללא ברכה הרי הוא כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר (תהלים כד א): "לח' הארץ ומלואה", וכיון שהארץ וכל אשר בה היא של הקב"ה, אם נהנה ממנה בלא שיוודה לו על כך, הרי הוא כאילו נהנה מקדשי שמים.

רבי לוי רמי, שאל על הסתירה, לכאורה, בין דברי הכתובים: **כתיב "לח' הארץ ומלואה",** ומאידך **כתיב (תהלים קטו טז): "השמים שמים לח",** ואילו את "הארץ וכל אשר בה נתן לבני אדם"!

בפני עצמו, ואין יסודו מחמת חיוב הברכה. ומדברי המהרש"ל והמהרש"א בפסחים (קב ב) נראה שנחלקו בדבר, עיין בדבריהם. ומדברי הגאון רבי עקיבא איגר בגליונו לעיל (יב א) נראה שתלה זאת במחלוקת הראשונים שהובאה בתוספות שם (ד"ה ולא).

אכן, העמק ברכה (שם אות ב) הוכיח שהאיסור בא כתוצאה מהחיוב לברך, מהמבואר לעיל (יז ב) ש"אונן" [מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר] אוכל ואינו מברך. ואם האיסור להנות ללא ברכה הוא דין בפני עצמו, האיך הותר לו לאכול כך, והרי הפטור שפטר והו"ל "אונן" הוא רק מקיום מצוות אך לא הותר לו לעבור איסורים [ראה פתחי תשובה (יור"ד שמ"א) ש"אונן" חייב בנטילת ידים, כי אסור לאכול ללא נטילה משום "סרך תרומה"], ומוכח, שהאיסור נקבע כתוצאה מחיוב הברכה, ומאחר שאין עליו חיוב, ממילא נפקע ממנו גם האיסור.

בספר מנחת שלמה (שם) הוסיף להוכיח כן מהמבואר לעיל (כ ב) ש"בעל קרי" פטור מלברך ברכה ראשונה משום טומאתו, וכמו כן מבואר לעיל (טז א) שחכמים פטרו פועלים העוסקים

18. כתבו תלמידי רבינו יונה והריטב"א, שגם אם לא יודע לברך אלא ברכת שהכל, יש בברכה זו בכדי להוציאו מידי איסור מעילה, כיון שבדיעבד יוצא בה ידי חובתו, וכמבואר לקמן (מ א) במשנה. והסיבה שיש לברך ברכה פרטית על כל מין ומין אינה בכדי להתיר האסור אלא לקיים חיוב חכמים שחייבו בכך, וכן נקט באליה רבא (ר"ב סק"א). אכן האבודרהם (עמ' שי"ב) כתב שהאיסור להנות "ללא ברכה" היינו בלא הברכה המיוחדת לאותו מין.

19. מפשטות דברי הגמרא נראה, שחיוב הברכה הוא רק בכדי להתיר את איסור המעילה. אך בספר עמק ברכה (ברכה"ג אות א) הוכיח שבברכת הנהנין יש ב' דינים. א. התרת האיסור, וכמבואר בסוגיתנו. ב. מצוה וחיוב שחייבו חכמים לברך על האכילה.

וחקרו האחרונים [ראה בהרחבה בספר מנחת שלמה (ח"א סימן י"ח-ח)] בשורש האיסור המבואר בסוגיתנו, האם הוא נובע מחמת החיוב לברך, היינו שכדי לחזק ולהאלים את חיוב הברכה הטילו חכמים איסור מלאכול כל עוד לא קיים האדם את החיוב. או שהאיסור נקבע כדין